

УДК 38.2

DOI: 10.18524/2413-9998.2022.1 (50).270398

Є. В. Баженков,

кандидат наук з фізичного виховання і спорту,
здобувач Міжнародного науково-технічного університету
імені академіка Юрія Бугая,
вул. Володимирська, 7, корп. 2, м. Київ, 04025, Україна.
e-mail: bazhenkov@imzo.gov.ua

КОНЦЕПТУАЛЬНА ОСНОВА СТРАТЕГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РОЗВИТКУ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

У статті розглянуто питання управління стратегічним потенціалом розвитку освітньої галузі як системоутворюючої галузі національної економіки. Стратегічний потенціал освітньої галузі розглядається як система взаємодії всіх елементів соціально-економічних відносин, а також сукупність наявних ресурсів, можливостей і здібностей, необхідних для розробки та реалізації стратегії розвитку освітньої галузі та її сегментних складових.

Ключові слова: стратегічний потенціал, освітня галузь, глобальні виклики, фактори.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Циклічність освітнього процесу передбачає об'єднання зусиль особистості, держави і суспільства для комплексного вирішення проблем, завдань вимог суспільства, завдань економіки; очікування держави; які корективи вносить природа; які виклики спричиняють катастрофи, трагедії, епідемії, стихійні лиха; Ментальність народу оцінюється за критеріями незалежності, ознаками державного суверенітету, пріоритетністю духовно-моральних цінностей, стабільністю у суспільстві, рівнем вирішення наукових завдань, масштабом впровадження інноваційних технологій, тенденціями економічного зростання на основі якісної та конкурентоспроможної освіти. Якісне вирішення вищезазначених проблем можливе за наявності національного комплексного наукового супроводження [1].

Події у національному середовищі візуалізували у стратегічному потенціалі розвитку освітньої галузі. В умовах поширення пандемії COVID-19, воєнної агресії та інших глобальних викликів актуальним вирішенням стратегічних завдань системи управління у освітній галузі є забезпечення збалансованого розвитку її сегментних складових з фо-

кусуванням на стратегічний потенціал освітньої галузі.

Прийнявши засади сталого розвитку, як пріоритетні цілі своєї подальшої трансформації, наша держава запроваджує основні положення даної концепції у всі сфери національного господарського господарства, і особливо в освіту. Адже, саме освітня галузь формує майбутнє України – конкурентоспроможного, креативного, компетентного, соціально зрілого, екологічно свідомого, морально стійкого, високопрофесійного та відповідального фахівця, здатного орієнтуватися та успішно діяти в умовах ринкової економіки. Сталий розвиток є розвиток, який відповідає вимогам сучасності, не порушуючи здатності майбутніх поколінь задовольняти власні потреби. Процес гармонізації продуктивних сил, задоволення необхідних суспільних потреб за умови збереження і поетапного відтворення цілісності навколишнього середовища. Принципи сталого розвитку мають бути включені у всі освітні програми і мають розглядатись як елемент постійного і неперервного навчання і виховання, тобто повинні формувати особливий освітній напрям – освіту в інтересах сталого розвитку [2].

Орієнтація на результативне й ефективне функціонування освітньої галузі у довгостроковій перспективі породжує необхідність визначення її стратегічного потенціалу, ступеня його використання, здатності адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі, можливості управління поведінкою внутрішніх сегментів, процесом їхньої адаптації до глобальних викликів та забезпечення результативності й ефективності внутрішньогалузевого управління.

Постановка завдання. Сучасні вимоги, які візуалізує зовнішнє середовище, проблеми, які ставить перед освітньою галуззю внутрішнє середовище, визначають основні напрями перетворення потенціалу освітньої галузі та її стратегічну лінію поведінки. Вказані питання особливо актуальні для освітньої сфери, дана галузь задовольняє соціально-значущі потреби у суспільстві. Метою статті є визначення потенціалу складників стратегічного розвитку освітньої галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Потенціал – це загальна сукупність необхідних для функціонування та розвитку соціально-економічної системи певних ресурсів, які забезпечують функціонування із урахуванням науково-технічного прогресу та інновацій.

Потенціал освітньої галузі є наслідком взаємодії всіх елементів соціально-економічних відносин, зокрема наявні і приховані, які здатні

відбутися під впливом контрольованих і неконтрольованих факторів. Потенціал є соціально-економічною основою та реальною силою розвитку освітньої галузі, що характеризується системою індикаторів, які візуалізують наявні внутрішньогалузеві ресурси та їх резерви, які забезпечують діяльність у освітній сфері за певних умов.

Потенціал освітньої галузі складається з наступних компонентів:

- людський капітал;
- необоротні матеріальні активи (основні засоби, незавершені капітальні інвестиції та ін.);
- нематеріальні активи (ліцензії, патенти, технології, інформація, комунікація та ін.);
- оборотні активи (матеріальні запаси, грошові кошти та ін.);
- управлінський потенціал, який сфокусований на здібностях внутрішньогалузевого менеджменту результативно й ефективно використовувати наявні ресурси, приймати оптимальні рішення щодо функціонування та розвитку освітньої галузі;
- трудовий потенціал, який сфокусований на можливостях зайнятого персоналу до створення відповідно продукту або здійснення послуги, які пов'язані з освітньою сферою;
- інвестиційний потенціал, який сфокусований на сукупності наявних ресурсів, які перебувають у системній єдності, адаптивності та гнучкості, а також зумовлених ними за сучасного рівня розвитку, можливостей щодо мобілізації ендогенних або екзогенних інвестиційних ресурсів для здійснення діяльності через механізми інвестування;
- інноваційний потенціал, який сфокусований на здібностях соціально-економічної системи організувати діяльність, яка спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нового конкурентоздатного продукту або послуги, які пов'язані з освітньою сферою;
- економічний потенціал, який візуалізує здатність економічної системи освітньої галузі здійснювати економічну діяльність, яка сприятиме її розвитку та зростанню;
- фінансовий потенціал, який сфокусований на ліквідності та фінансовій стійкості освітньої галузі;
- екологічний потенціал, який сфокусований на придатності середовища освітньої галузі враховувати екологічні аспекти у безпеково-

му функціонуванні та розвитку освітньої сфери;

- соціальний потенціал, який сфокусований на характері відтворення національної ідентичності та духовно-моральних цінностей;
- інформаційно-комунікаційний потенціал, візуалізує можливості щодо необхідного інформаційно-комунікаційного забезпечення для прийняття управлінських рішень оперативного, тактичного та стратегічного характеру.

Таким чином, потенціал освітньої галузі – це певні можливості та здатність освітньої галузі розвиватися з урахуванням майбутніх потреб національного суспільства.

В умовах глобальних викликів, COVID-19, воєнної агресії, масштабних міграційних процесів тощо, виникає необхідність візуалізації стратегічного потенціалу освітньої галузі та його складових, і розробки апарата оцінювання застосування сучасних соціально-економічних підходів у діяльності в освітній сфері.

Оперативне оцінювання стратегічного потенціалу виявляє приховані резерви в розвитку освітньої галузі і, отже, збільшити віддачу від більш обґрунтованого застосування методологічного інструментарію.

Під стратегічним потенціалом освітньої галузі розуміється сукупність наявних ресурсів, можливостей і здібностей, необхідних для розробки та реалізації стратегії розвитку освітньої галузі та її сегментних складових.

Стратегічний потенціал освітньої галузі наділений всіма рисами, які притаманні соціально-економічній системі:

- цілісність;
- адаптивність;
- цілеспрямованість;
- комплексність;
- складність;
- взаємозамінність;
- альтернативність елементів;
- взаємозв'язок між елементами;
- відтворюваність;
- емерджентність;
- гнучкість та ін.

Складові стратегічного потенціалу освітньої галузі представлені на рис. 1.

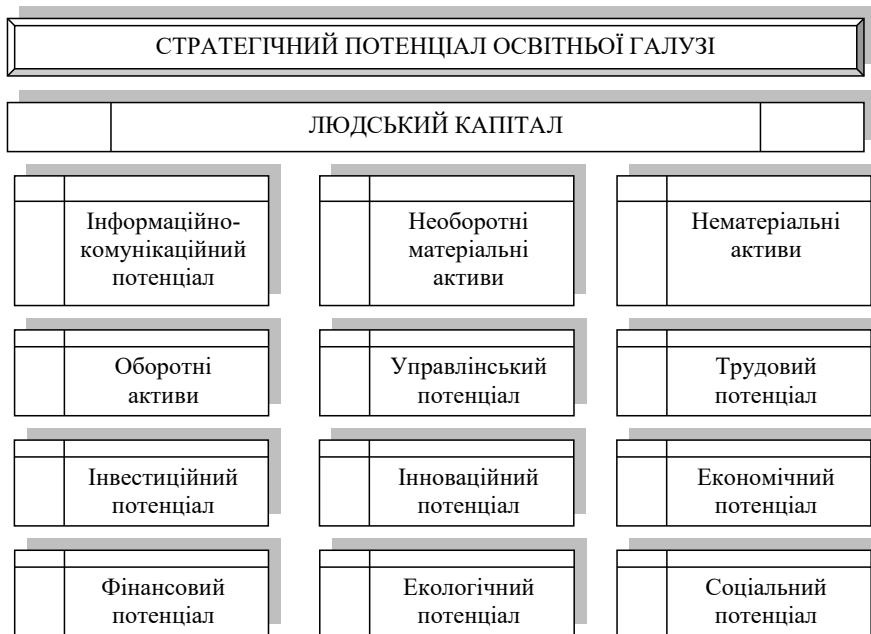

Рис 1. Складові стратегічного потенціалу освітньої галузі

Джерело: сформовано автором.

Визначені складові стратегічного потенціалу освітньої галузі характеризують:

- можливості освітньої галузі та ресурсне забезпечення, що забезпечить її функціонування та розвиток за відповідними векторами;
- здатність залучати та ефективно використовувати ресурси;
- кількісні та якісні компетенції найманих працівників, що дозволить реалізовувати латентні можливості;
- інтелектуальні можливості здійснення наукових досліджень та отримання запланованих результатів від їх впровадження у роботу соціально-економічних систем на всіх рівнях;
- екологічні можливості розвитку освітньої галузі з урахуванням природоохоронного компоненту;
- можливості виявлення потреб споживачів освітніх послуг та впливу на їх вибір;

– можливість досягати соціального розвитку та формувати соціальні цінності у національному суспільстві.

Для освітньої галузі характерні два рівня стратегічного потенціалу:

а) базовий рівень стратегічного потенціалу освітньої галузі, тобто на момент його початкової оцінки;

б) запланований (необхідний) рівень стратегічного потенціалу освітньої галузі, тобто віддалений за часом відповідно до обраної стратегії функціонування та розвитку.

Стратегічний потенціал освітньої галузі має дві ознаки – позитивну або негативну.

Позитивний стратегічний потенціал сфокусований на можливостях освітньої галузі вирішити стратегічні завдання та досягти стратегічну мету без структурно-функціональних, організаційно-технічних і соціально-економічних перетворень та без залучення додаткових ресурсів.

Негативний стратегічний потенціал сфокусований на додатковому залуженні ресурсів та відповідних структурно-функціональних, організаційно-технічних і соціально-економічних перетворень з метою реалізації внутрішньогалузевих стратегічних цільових установок.

Таким чином, порівняння базового та необхідного рівня стратегічного потенціалу освітньої галузі дозволяє виявити її резерви або додаткові процеси та ресурси, які забезпечать стратегічний розвиток освітньої галузі.

Варто відзначити, що визначення векторів розвитку стратегічного потенціалу освітньої галузі доцільно здійснювати за його складовими, що сприятиме гармонійному розвитку освітньої сфери та використання всіх наявних ресурсів та можливостей з урахуванням потреб стейкхолдерів.

Між базовим та запланованим рівнем стратегічного потенціалу освітньої галузі є проміжний рівень, який може мати інші певні комбінації ресурсів і процесів, тому що стратегічний потенціал схильний до постійних змін, істотно залежить від умов, яких відбувається у внутрішньогалузевому середовищі. Певний рівень гнучкості потенціалу та здатності адаптуватися до впливу контрольованих і неконтрольованих факторів, як внутрішнього так і зовнішнього середовища. Для стратегічного розвитку освітньої галузі, з погляду ефективності внутрішньогалузевого управління, зміна (корегування) стратегічного по-

тенціалу має пасивний характер, а продуманий – активний, який орієнтований на встановленні стратегічні завдання та визначену стратегічну мету.

Приймаючи стратегічне рішення у освітній галузі, зокрема, виокремлюючи відповідну ціль стратегічного характеру, необхідно оцінити, чи не відобразиться її вибір негативно на інших цілях, які відтворюють інтереси стейкхолдерів освітньої галузі, а також, ті забезпечать їй у стратегічній перспективі певний соціально-економічний ефект.

Залежно від ступеня зацікавленості стейкхолдерів у розвитку стратегічного потенціалу освітньої галузі, про бажаний стан, результати й еволюції її у цільовому просторі виокремлюються наступні рівні опису:

- а) місія освітньої галузі та її структурних сегментів;
- б) стратегічні орієнтири;
- в) вектори розвитку;
- г) стратегічні цілі;
- д) стратегічні завдання;
- е) стратегічні дії.

Стратегічний потенціал освітньої галузі – це органічна єдність цілей, завдань, засобів та відповідних дій, які забезпечать його реалізацію.

Погодимось із Р. Дименком, що «цілі повинні бути винесені на нижчий рівень узагальнення, оскільки їх формулювання повинно бути з достатнім ступенем конкретності, для того щоб можна було констатувати про ступінь реалізації тієї чи іншої цілі. Опис цілей охоплював деякі значення показників, які вимірюються у відповідних змістовних шкалах (кількісної, відносної та ін.)» [3].

Таким чином, ланцюжок реалізації стратегічного потенціалу у освітній галузі має певний вигляд (рис. 2).

Це означає, що для забезпечення результативної й ефективної ознаки реалізації визначених стратегічних рішень у освітній галузі, підтримка стійкості у її функціонуванні та динамічному розвитку, необхідно сфокусуватися на напрямках нарощування базового рівня стратегічного потенціалу освітньої галузі та їх цілеспрямована, планомірна та мультиступінчаста реалізація з урахуванням впливу контрольованих і неконтрольованих факторів.

Рис. 2. Ланцюжок реалізації стратегічного потенціалу у освітній галузі

Джерело: сформовано автором.

Висновки. Таким чином, стратегічний потенціал освітньої галузі візуалізує сукупність наявних ресурсів, можливостей і здібностей, необхідних для розробки та реалізації стратегії розвитку освітньої галузі та її сегментних складових. Оперативне оцінювання стратегічного потенціалу дозволить виявити приховані резерви в розвитку освітньої галузі і, отже, збільшити відтворення більш обґрунтованого застосування методологічного інструментарію.

Список використаної літератури

1. Поступальний розвиток сфери науки і освіти - запорука утвердження нації. URL: <http://www.golos.com.ua/article/335105> (дата звернення: 24.11.2021).
2. Сергієнко Т. Вплив сучасної освіти на сталий розвиток суспільства. URL: <http://vestnikzgia.com.ua/article/view/189242> (дата звернення: 24.11.2021).
3. Дименко Р. А. Теоретико-методологічні засади процесу державного регулювання та стратегічного розвитку телекомунікаційної індустрії : монографія. Херсон :

ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. 365 с.

4. Лаврик Г. В. Державні стандарти освіти і національне освітнє законодавство. Термінологічний словник. Київ : Центр учбової літератури, 2014. 208 с.
5. Крайнік О. М., Сергієнко Т. І. Теоретичні аспекти особливостей міжнародного співробітництва у галузі освіти в Україні. Тези доповідей І Міжнародної науково-практичної конференції «Реалізація спільних міжнародних проектів та реформування відносин: наука, виробництво і ринок». Одеса: Балан В. О., 2018. № 1. 116 с.

Стаття надійшла 12.12.2021 року

Y. V. Bazhenkov,

PhD in Physical Education and Sports,
Postdoc student of the International Academician Yury Bugai
Science and Technology University, student of the Academician Yury Bugai
International Science and Technology University
7/2, Volodymyrska St., Kyiv, 04025, Ukraine
e-mail: bazhenkov@imzo.gov.ua

THE CONCEPTUAL BASIS OF THE STRATEGIC POTENTIAL OF THE DEVELOPMENT OF THE EDUCATIONAL SECTOR

The article deals with the issue of managing the strategic development potential of the educational sector as a system-forming branch of the national economy. The strategic potential of the educational sector is considered as a system of interaction of all elements of socio-economic relations, as well as a set of available resources, opportunities and abilities necessary for the development and implementation of a strategy for the development of the educational sector and its segmental components.

Keywords: strategic potential, educational sector, global challenges, factors.

References

1. Postupalnyi rozvytok sfery nauky i osvity - zaporuka utverdzhennia natsii [The gradual development of the sphere of science and education is the key to the establishment of the nation]. Retrieved from: <http://www.golos.com.ua/article/335105> [in Ukrainian].
2. Serhiienko, T. Vplyv suchasnoi osvity na stalyy rozvytok suspilstva [The influence of modern education on the sustainable development of society]. Retrieved from: <http://vestnikzgia.com.ua/article/view/189242> [in Ukrainian].
3. Dymenko, R. A. (2019). Teoretyko-metodolohichni zasady protsesu derzhavnoho rehuliuвання ta stratehichnoho rozvytku telekomunikatsiinoi industrii : monohrafiia [Theoretical and methodological foundations of the process of state regulation and strategic development of the telecommunications industry: monograph]. Kherson : OLDI-PLIUS. [in Ukrainian].

4. Lavryk, H. V. (2014). Derzhavni standarty osvity i natsionalne osvitnie zakonodavstvo. Terminolohichni slovnyk [State standards of education and national educational legislation. Terminological dictionary]. Kyiv : Tsentр uchbovoi literatury. [in Ukrainian].
5. Krainik, O. M. & Serhiienko, T. I. (2018). Teoretychni aspekty osoblyvostei mizhnarodnoho spivrobitnytstva u haluzi osvity v Ukraini [Theoretical aspects of features of international cooperation in the field of education in Ukraine]. Tezy dopovidei I Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii «Realizatsiia spilnykh mizhnarodnykh proektiv ta reformuvannia vidnosyn: nauka, vyrobnytstvo i ryнок». – Abstracts of reports of the 1st International scientific and practical conference "Implementation of joint international projects and reforming relations: science, production and market". № 1. [in Ukrainian].